۴ . «وَ فِی الْخِصَالِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمِیثَمِیِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکَانَ جَمِیعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ ثَلَاثَةٌ یُعَذَّبُونَ یَوْمَ الْقِیَامَةِ- مَنْ صَوَّرَ صُورَةً مِنَ الْحَیَوَانِ- یُعَذَّبُ حَتَّی یَنْفُخَ فِیهَا وَ لَیْسَ بِنَافِخٍ فِیهَا- وَ الْمُکَذِّبُ فِی مَنَامِهِ- یُعَذَّبُ حَتَّی یَعْقِدَ بَیْنَ شَعِیرَتَیْنِ- وَ لَیْسَ بِعَاقِدٍ بَیْنَهُمَا- وَ الْمُسْتَمِعُ إِلَی حَدِیثِ قَوْمٍ وَ هُمْ لَهُ کَارِهُونَ- یُصَبُّ فِی أُذُنِهِ الْآنُکُ وَ هُوَ الْأُسْرُبُّ .»[1]

۵ . «مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ شُعَیْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ ع فِی حَدِیثِ الْمَنَاهِی قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ ص عَنِ التَّصَاوِیرِ- وَ قَالَ مَنْ صَوَّرَ صُورَةً- کَلَّفَهُ اللَّهُ تَعَالَی یَوْمَ الْقِیَامَةِ- أَنْ یَنْفُخَ فِیهَا وَ لَیْسَ بِنَافِخٍ- وَ نَهَی أَنْ یُحْرَقَ شَیْءٌ مِنَ الْحَیَوَانِ بِالنَّارِ- وَ نَهَی عَنِ التَّخَتُّمِ بِخَاتَمِ صُفْرٍ أَوْ حَدِیدٍ- وَ نَهَی أَنْ یُنْقَشَ شَیْءٌ مِنَ الْحَیَوَانِ عَلَی الْخَاتَمِ.»[2]

۶ . «وَ فِی الْخِصَالِ عَنِ الْخَلِیلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍالدُّبَیْلِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُفْیَانَ عَنْ أَیُّوبَ السَّخْتِیَانِیِّ عَنْ عِکْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَنْ صَوَّرَ صُورَةً عُذِّبَ وَ کُلِّفَ أَنْ یَنْفُخَ فِیهَا وَ لَیْسَ بِفَاعِلٍ- وَ مَنْ کَذَبَ فِی حُلُمِهِ عُذِّبَ- وَ کُلِّفَ أَنْ یَعْقِدَ بَیْنَ شَعِیرَتَیْنِ وَ لَیْسَ بِفَاعِلٍ- وَ مَنِ اسْتَمَعَ إِلَی حَدِیثِ قَوْمٍ وَ هُمْ لَهُ کَارِهُونَ- یُصَبُّ فِی أُذُنَیْهِ الْآنُکُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ قَالَ سُفْیَانُ الْآنُکُ الرَّصَاصُ.»[3][آنُک= سرب]

۷ . «ما عن الکافی بسنده عن ابن أبی عمیر، عن رجل، عن أبی عبد اللّه علیه السّلام، قال: «من مثّل تمثالا کلّف یوم القیامة أن ینفخ فیه الروح.» و عن المحاسن أیضا مثله.»[4]

۸ . ما عن المحاسن بسنده عن سعد بن طریف عن أبی جعفر علیه السّلام، قال: «إِنَّ الَّذِینَ یُؤْذُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ هم المصوّرون یکلّفون یوم القیامة أن ینفخوا فیها الروح.»[5]

۹ . و عن عوالی اللآلی عن خالد الحذّاء، عن عکرمة، عن ابن عباس، عن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله أنّه قال (فی حدیث): «و من صوّر صورة عذّب حتّی ینفخ فیه الروح و لیس بنافخ.»[6]

---

۱. *وسائل الشیعة*، ج۱۷، ص۲۹۷.

۲. *وسائل الشیعة*، ج۱۷، ص۲۹۷.

۳. *وسائل الشیعة*، ج۱۷، ص۲۹۷.

۴. *الکافی*، ج۶، ص۵۲۷.

۵. *نفس المصدر و الباب*، ص۵۶۲، *الحدیث* .۲؛ *و المحاسن* ج۲، ص ۶۱۶. *کتاب المرافق*، *الحدیث* ۴۳.

۶. *مستدرک الوسائل*، ج۲، ص۴۵۷. الباب ۷۵ من أبواب ما یکتسب به، الحدیث ۶.

۱۰ . «و عن العوالی أیضا عن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله قال: «إنّ أهل هذه الصور یعذّبون یوم القیامة یقال: أحیوا ما خلقتم.»[۱]

۱۱ . «و فی البیهقی بسنده عن ابن عمر أنّ النبیّ صلّی اللّه علیه و آله قال: «إنّ الذین یصنعون هذه الصورة (الصور خ. ل) یعذّبون یوم القیامة یقال لهم: أحیوا ما خلقتم.»[۲]

۱۲ . «و فیه أیضا بسنده عن عائشة أنّها اشترت نمرقة فیها تصاویر فلمّا رآها رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله قام علی الباب فلم یدخل، فعرفت فی وجهه الکراهیة فقلت: یا رسول اللّه، أتوب إلی اللّه و إلی رسوله ما ذا أذنبت؟ فقال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله: «ما بال هذه النمرقة؟» فقلت: اشتریتها لک لتقعد علیها و توسّدها. فقال: «إنّ أصحاب هذه الصور یوم القیامة یعذّبون یقال لهم: أحیوا ما خلقتم.» و قال: «إنّ البیت الذی فیه الصور لا تدخله الملائکة.»[۳]

[نمرقه= پشتی(جمع نمارق)]

در این روایت‌ها، سخنان مطرح شده در روایت قبل مطرح است، ضمن اینکه در برخی از آن‌ها(مثل روایت ۱۲) ظهور در نقاشی دارد.

اگر پذیرفتم که این روایات اشاره به آن دارد که در قیامت«به سازنده تصویر به قصد آنکه تعجیز کنند و عجز او را معلوم کنند، امر به نفخ می‌کنند.» در این صورت ظهور روایت‌ها در جایی است که سازنده صورت، ادعای حیات و تاثیر گذاری آگاهانه برای تصویرهایش داشه باشد، چراکه تعجیز کسیکه ادعای مذکور را ندارد قبیح و غلط است. و چون ظاهر روایات تعجیز است، می‌توانیم بگوئیم روایات مربوط به صورتی است که برای تصویرها نوعی اثرگذاری – حتی در حدّ واسطه بودن و زلفی– قائل شوند و این با فلسفه تحریم که گفته شد تناسب دارد.

۱۳ . «وَ عَنْهُمْ عَنْ سَهْلٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ ع بَعَثَنِی رَسُولُ اللَّهِ ص فِی هَدْمِ الْقُبُورِ وَ کَسْرِ الصُّوَرِ.»[۴]

ظهور در مجسمه است(به سبب لفظ«کسر»).

---

۱. *مستدرک الوسائل*، ج۲، ص۴۵۷. الباب ۷۵ من أبواب ما یکتسب به، الحدیث۵.

۲. سنن البیهقی، ج ۷، ص ۲۶۸ کتاب الصداق، باب التشدید فی المنع من التصویر.

۳. نفس المصدر، ج ۷، ص ۲۶۷، باب المدعو یری... صورا... فلا یدخل.

۴. *وسائل الشیعة*، ج۵، ص۳۰۵.

۱۴ . «وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ص إِلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ- لَا تَدَعْ صُورَةً إِلَّا مَحَوْتَهَا- وَ لَا قَبْراً إِلَّا سَوَّيْتَهُ وَ لَا كَلْباً إِلَّا قَتَلْتَهُ.»[1]

درباره این روایت گفته شده است.

«و حیث أمکن المناقشة فی الاستدلال بأن السیاق مانع من الحمل علی الحرمة لعدم وجوب قتل الکلب أجاب المصنف بإرادة الکلب الهراش الموذی، و قد مرّ عن الأستاذ«ره» احتمال أن یکون الکلب بکسر اللام و یراد به المصاب بداء الکلب و هو مرض یسری. و القبر فی الروایة أیضا یحمل علی القبور التی کانت تعبد و تقدّس.»[2]

ما می‌گوئیم: محو کردن با نقاشی هم سازگار است و روایت دال بر حرمت است حتی اگر درباره قتل سگ قائل به کراهت شویم.

۱۵ . «مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا تَبْنُوا عَلَى الْقُبُورِ وَ لَا تُصَوِّرُوا سُقُوفَ الْبُيُوتِ- فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص كَرِهَ ذَلِكَ.»[3]

کراهت در لسان روایات اعم از حرمت است و لذا با حرمت قابل جمع است ولی دال بر آن نیست؛ ضمن اینکه چنانکه ذیل روایت اوّل آوردیم اگر حکمی مربوط به خانه باشد، نمی‌توان آن را به هر جایی سرایت داد. اضف الی ذلک اینکه بناء بر قبور قطعا حرام نیست و همین قرینه‌ای بر حمل روایت بر کراهت است.

۱. *وسائل الشیعة*، ج۵، ص۳۰۶.

۲. *دراسات فی المکاسب المحرمة*، ج۲، ص۶۴۱.

۳. *وسائل الشیعة*، ج۵، ص۳۰۶.